

ÇOKLU MEDYA İFADELERİ KARŞISINDA SOKAK FOTOĞRAFÇILIĞININ YENİ YORUM OLANAKLARI

Dr. Handan Tunç

Öğrenmesi kolay ama yakalaması zor kişisel bir bakış açısı olan sokak fotoğrafçılığı, günümüz dünyasında nasıl yeni bir yorum bulabilir? Çağdaş fotoğrafçılığın çeşitli yaratıcı yöntemleri ve çoklu medya ifadeleri karşısında, sokak fotoğrafçılığı kendi yeni yerini nasıl bulabilir?

Rastlantısallığı, öngörülemezliği ve yaşama doğrudan yaklaşımın özgür tutumuyla *Sokak Fotoğrafçılığı*; fotoğraf izleyicilerine katı ön yargılardan kurtulmayı ve dünyaya daha esnek bir bakış açısıyla bakmayı öğretti. Ancak biçime, görsel yeniliğe aşırı vurgu, konunun fotoğrafçının ifadesi için kompozisyonel bir unsur haline gelmesi, modern insanların mahremiyete verdiği önem gibi etik sorunlar, sokak fotoğrafçılığının geleneksel yaratıcı yöntemlerine tekrar tekrar meydan okudu. Bu nedenle, birçok çağdaş fotoğrafçı; sokak fotoğrafçılığı kavramını canlandırmak ve güncellemek için "*dışsal genişleme*" yöntemini kullanarak sokak fotoğrafçılığını yeniden canlandırmaya çalışmıştır. Örneğin, sokak fotoğrafçılığının sınırlarını zorlamak, sokak fotoğrafçılığının gelenekleriyle yeniden bağlantı kurmak ve sokak fotoğrafçılığını yeni medya ifadesiyle birleştirmek için kurgu, sahne düzeni, malzeme enstalasyonları, görüntülerin sahiplenilmesi ve mekânsal yerleşim gibi yöntemler kullanmaktadırlar.

Öte yandan, sokak fotoğrafçılığını "içsel" düzeyden güncellemeye çalışan bir grup fotoğrafçı da var. Bana göre, ne çağdaş fotoğrafçılığın dışa doğru genişleme yolunu izliyorlar ne de sokak fotoğrafçılığının geleneğini (doğru anı yakalama, uyumsuzluk, eğlence duygusu vb.) basitçe miras alıyorlar. Bunun yerine, geleneksel yaratıcı yöntemleri miras alırken, sokak fotoğrafçılığının biçimini kendi içsel deneyimleriyle güncelliyorlar. Artık sadece sokaktaki yayaların uyumsuzluğunu yakalamakla kalmıyor, "nesnenin" dokusuna daha da yaklaşıyorlar ve hatta insanları "nesneye" dönüştürüyorlar.

Sokak fotoğrafçılığına geriye dönüp baktığımızda, belgesel fotoğrafçılığındaki insani kaygı ideolojik ön koşullarından her zaman farklı olduğunu ve salonların biçimsel estetiği olmadığını görüyoruz. Aksine, dünyayı gözlemlemek için kendini açmanın eşsiz bir yoludur. Dahası, sokak fotoğrafçılığının temel bir kavramı vardır: "Eşitlik" fikri... Başka bir deyişle, sokak fotoğrafçılığı, ne belgesel fotoğrafçılığı gibi konu odaklı (sadece konu veya kişinin önemli olması); ne de sürekli olarak görüntüleri tekrarlayan salonların hegemonyasıdır. Aksine, her şeyin eşit olduğu ve küçük, sıradan veya gözden kaçan her şeyin veya detayın dikkat çekmeyi hak ettiği bir "eşitlik görüşüdür". Bu Sokak fotoğrafçılığı yoluyla "*yeni bir provokasyon duygusu*" yaratmayı sağlar.

Öncelikle sokak fotoğrafçılığının iki geleneğine geri dönülürse: Henri Cartier-Bresson ve Robert Frank, bu alanda göz ardı edilemeyecek iki isim olarak kabul görür. Cartier-

Bresson'un sokak fotoğrafçılığı; bu kaotik dünyaya estetik bir düzen kazandırırken, Frank görsel düzenin hegemonyasına direndi ve böylece fotoğraflar ve sıralama düzenlemeleri aracılığıyla dünyanın kaosuna ve akışkanlığına geri döndü. (Bkz. Görel:1-2)

Görsel 1: Henri Cartier-Bresson, Şanghay, 1948. Fondation Henri Cartier-Bresson / Magnum Photos,
<https://www.henricartierbresson.org/en/expositions/henri-cartier-bresson-chine-1948-1949-1958/>

Görsel 2: Robert Frank, Indianapolis, 1956, Pace/MacGill Gallery, <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-robert-franks-the-americans-matters-today>

"Yüzey Gerilimi", Henri Cartier-Bresson'un incelikli sokak fotoğrafçılığı yöntemlerinden belirgin şekilde farklıdır. İkisi de kompozisyon veya geometri yoluyla estetik bir düzen yaratmaz; izleyici için görsel bir zevk sunmaz. Frank; çarpık perspektiflerle görüntü tarafından "kışkırtılma" hissi yaratır. Ancak, sanat tarihi veya fotoğraf tarihinin evriminde, tüm ilk kışkırtmaların paradoksal olarak katı biçimlere ve stilistik işlemlere dönüştürüldüğü unutulmamalıdır. Bu nedenle, Frank'ın stilini ve biçimini kopyalamak yerine, çağın yeni koşulları altında yeni bir kışkırtma duygusunun nasıl canlandırılacağı, yeni bir provokasyon anlayışı, günümüz "Sokak fotoğrafçıları"nın sorunudur. Günümüzde çok sayıda sokak fotoğrafçısı; sokakların yerleşik "içeriğinden" uzaklaşmayı ve bakışımızı yaşamın "yüzey" dokusunun manipülasyonuna geri döndürmeyi hedefliyorlar. Sokak fotoğrafçılığında gösterişli veya sansasyonel etkiler yaratmayı hedeflemiyor; bunun yerine, günlük yaşamın küçük ayrıntılarını ve nesnelerini sakin ve incelikli bir şekilde yakalıyor. (Bkz. Görsel:3)

Görsel 3: Julie Hrudová
<https://www.sheying5.com/sheyingzuopin/1473.html>

"Yüzey Gerilimi"; sokak fotoğrafçılığındaki biçimsel sözlüğünü güncelleyerek, günlük yaşamlarımızı hem yakın hem de uzak perspektiflerden gözlemliyor ve yaşamın birçok beklenmedik küçük köşesini ortaya çıkarıyor.

Fotoğrafçı önceden belirlenmiş düşüncelerden arınmış bir şekilde, hayatın akışkanlığını ve küçük ayrıntılarını hissetmeye çalışıyor, sıklıkla gözden kaçan potansiyel yaşamı ortaya koyuyor ve bu nesneleri ve sahneleri bize eşit şekilde sunuyor. Dahası, çoğu fotoğrafçının bakış açısıyla; nesnelere doğru çekilmiş, önceden belirlenmiş fikirlerle fotoğraf çekmiyorlar. Başka bir deyişle, özne ve nesnenin tersine dönmesi olasılığı vardır. Fotoğrafçı sokağa bakmıyor, aksine sokak bu fotoğrafçılara ya da onların izleyicilerine bakıyor. Ancak bu fotoğraflar; sokak fotoğrafçılığında aşırı "görsel odaklı" olma tuzağına düşme riskini hala taşıyor. Yani, bedeninin daha organik ve kendiliğinden olan yönünü göz ardı ederek, kolayca tek bir görsel stile kodlanabilirler.

Sokak fotoğrafçısı; günlük yaşamın yüzeyinde var olan dokuları ve şiirselliği vurgulayarak beklenmedik olasılıkların kilidini açma potansiyeline sahiptir. Küçük detaylar, izleyicinin deneyimini sürekli olarak besler. Sokak fotoğrafçılığı genellikle fazla siyasetten arındırılmış ve eleştirelilikten yoksun olmakla eleştirilse de eşitlik arayışı aslında bir tür "günlük siyaset" tir. (Bkz. Görsel:4)

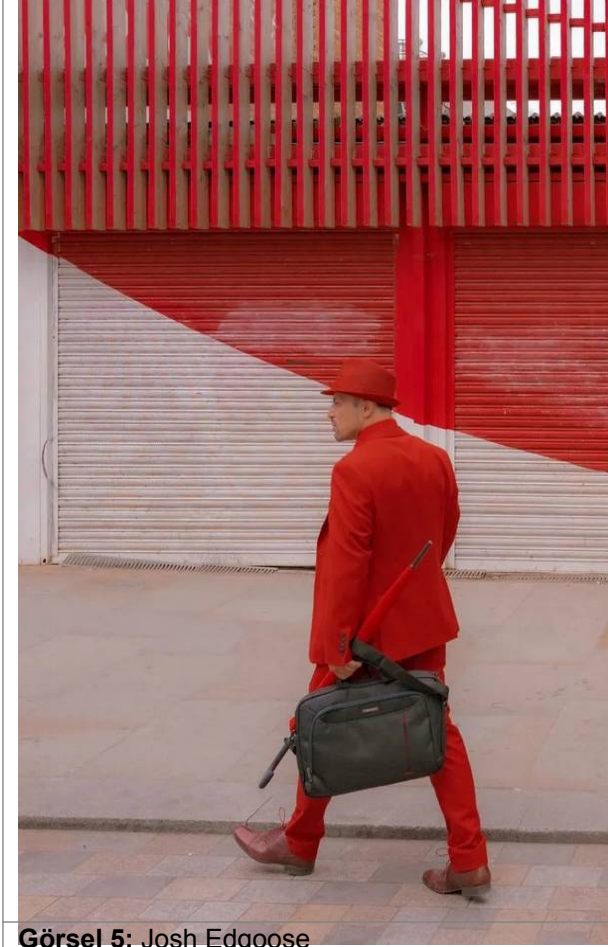
Görsel 4: David Sark

<https://www.sheying5.com/sheyingzuopin/1257.html>

Eğer sokak fotoğrafçılığı daha eşitlikçi olabilir ve çağın yeni bağlamında eşitliğin farklı olasılıklarını ortaya çıkarabilirse, izleyicide daha büyük bir fiziksel eylemlilik duygusu uyandırabilir; fotoğrafçının verdiği görsel etkiyi pasif bir şekilde kabul etmek yerine, abartılı görsel ifadeye öncelik verip diğer duyuların ve kavramların katılımını göz ardı eden ve kolayca bir tür eşitsiz görsel hegemonya yaratan, çoğu sokak fotoğrafının karşılaştığı bir sorunu ortadan kaldırabilir.

“Sokak fotoğrafçılığı”nın tam olarak neyi kapsadığını tanımlamak zor olsa da bazı Avrupalı ve Amerikalı sokak fotoğrafçıların çalışmalarında bir örüntü ortaya çıkmaktadır. Sokak fotoğrafçıları genellikle “*anlatısal gerilim*” içeren görüntüler ararlar; hepimizin bildiği ve sevdiği tanıdık sokaklardan konularını seçen hikâye anlatıcılarıdır. Ancak, tipik hikâyelerin aksine, sokak fotoğrafçıların fotoğrafları aracılığıyla anlattıkları hikâyeler, onlar tarafından değil, izleyicinin yorumu tarafından tanımlanır.

Fotoğraf Sanatçısı için sokak; farklı bireyleri bir araya getirip fotoğraflayabilecekleri mekânlar bulmayı temsil eder. Baudrillard'a göre nesnelerin varoluşu kendini açığa vurmak için değil, kendini gizlemek içindir. Ancak, nesnelerin kendileri açıkça teşhir yoluyla kendilerini tamamen gizlemeyi arzulayabilirken, tamamen açıkta olan nesnelerden oluşan bir dünya şu soruyu gündeme getiriyor: Nesnelerin karşılıklı olarak açığa vurması, gerçek doğalarını ortaya çıkaracak mı? Gerçekte, kentsel yaşamdaki nesneler ile fotoğrafçılar arasındaki ilişki basit değildir. Biraz aldatıcı ve karşılıklı olarak sömürücü bir ilişkidir. Fotoğrafçıların enfes fantezilerini taşımak için nesnelere ihtiyaçları vardır. Bunlar fotoğrafçının empati nesneleridir. Nesneler insan yaratımlarıdır; ancak insan ellerinden çıktıklarında kendi yaşamlarını ve değerlerini kazanırlar, aynı anda insan yaşamını, insan sıcaklığını, insan hikâyelerini ve insan arzularını ve hayallerini somutlaştırırlar. Fotoğrafçılar onları vizyonlarıyla özgürleştirir, objektifleriyle gerçeklikten ayırır. Kendi hikâyelerini anlatma şansı verirken; aynı zamanda fotoğrafçıların hayallerini ve özlemlerini dünyaya iletme için aracı haline gelme potansiyeline de sahiptirler. (Bkz. Görsel:5)

Görsel 5: Josh Edgoose
https://www.sheying5.com/sheyingzuopin/1147_2.html

Fotoğrafçılığın nesnelere yaklaşımı; onları arka planlarından (bağlam, bağlam) izole etmek ve onlara yeni bir ruh vererek, onlara yeni bir hayat aşılaktır. Bu, fotoğrafçılığın "nesne sanatı" dır. Sokak fotoğrafçıları için hareketli sokak, görsel stüdyolarıdır. İnsanların akışından sürekli ilham alırlar ve açıklanamaz bir şekilde heyecanlanırlar; bu etkileşimde, hatta çatışmalarda bile, yaşamın özüne dair anlık görüntüler ararlar. Karakteristik uyanıklıkları, incelikleri ve bazen de utanmazlıklarıyla, dünyanın parçalarını fotoğraf arşivlerine kaydederler. Sadece modern yaşamın en canlı sahnesi olan sokakta hayal güçleri genişleyebilir ve gelişebilir. Bir anlamda, tek bir sokak fotoğrafçılığı türü değil, birçok türü olduğunu söyleyebiliriz: mizahi, görsel olarak yankılanan, yan yana yerleştirilmiş, olağanüstü anı yakalayan... Konular, stiller, yaklaşımlar ve dönemler arasında ontolojik bir ayrım yapmak karmaşıktır. Çünkü bunların hepsi bir şekilde sokak fotoğrafçılığının özünü etkiler. Bu özellikler sadece tesadüf değil, aksine bu türün özünü oluşturmaktadır.

"Sokak fotoğrafçılığı, şüphesiz bizi taksonomik bir ikileme sokuyor; çünkü sadece turist fotoğrafçılığı, belgesel fotoğrafçılığı ve foto muhabirliği arasında bir kavşakta yer almakla kalmıyor, aynı zamanda bir aile albümünden alınmış sıradan bir fotoğraf ve bir galeride veya müzede sergilenen sanatsal bir görüntü olarak da ele alınmayı gerektiriyor." (Scott Clive, Op. Cit, Sayfa 15)

Sokak fotoğrafçılığını belgesel, hümanist veya foto muhabirliği fotoğrafçılığının karşıtı olarak görmek yerine, aynı anda hem sokak hem de belgesel hem sokak hem de bilgilendirici bir fotoğraf türü olup olamayacağını sorgulamak faydalı olabilir. Kısıtlayıcı ve geçirimsiz tipolojiler oluşturmak yerine, sokak fotoğrafçılığını çeşitli çıkış ve kesişim noktalarına sahip bir cadde olarak düşünebiliriz; burada olduğu gibi kalır, ancak diğer olasılıklarla beslenir ve iletişim kurar. (Bkz. Görsel:6)

Görsel 6: Andrew Golubev, Londra
<https://www.dcfever.com/news/readnews.php?id=40426>

Geleceğe baktığımızda, sokak fotoğrafçılığı, yaygın akıllı telefon kullanımı ve sosyal medyanın yaygınlığı bağlamında şüphesiz yeni zorluklar ve fırsatlarla karşı karşıya. Herkesin fotoğrafçı olduğu bir çağda, sanatsal özgünlüğünü nasıl koruyabilir ve sadece günlük anların "hızlı tüketim" kaydı olmaktan nasıl kaçınabilir? Deneyimli profesyoneller, bunun sanatçıların "ortak insanlık" anlayışlarını derinleştirmeye devam etmelerini, yeni görsel diller ve anlatım yöntemleri keşfetmelerini ve geçici anların yakalanmasını daha derin bir sosyal diyalog düzeyine yükseltmelerini gerektirdiğine inanıyor. Teknolojik evrime rağmen, sokak fotoğrafçılığının temel değeri -insan deneyiminin makyajsız anlarını yakalamak ve böylece yansıma ve empatiyi teşvik etmek- asla eskimeyecektir. Ancak bu değerleri arama araçlarımız değişecektir.

Arjantinli fotoğrafçı Chini Bolsón, yapay zekâ (AI) kullanarak bir dizi "sokak fotoğrafı" çalışması oluşturdu. Ağırlıklı olarak yoldan geçenlerin doğal çekimlerinden oluşan bu görüntüler, 1960'lardan 1990'lara kadar Amerikalı sokak fotoğrafçılarının (Joel Meyerowitz, Ernst Haas, Joel Sternfeld, Vivian Maier, Bruce Gilden) kompozisyon ve renk stilini neredeyse mükemmel bir şekilde taklit ediyor. (Bkz. Görsel:7)

Görsel 6: Chini Bolsón, Arjantin
<https://www.163.com/dy/article/HU7F9KO40516A914.html>

Yapay zekâ görüntüleri yalnızca fotoğrafın 'güvenilir tanık' rolünü sorgulamakla kalmıyor, aynı zamanda görüntülerin 'gerçekliği yeniden üretmekten' 'hayal gücünü sentezlemeye' doğru kaymasını da zorunlu kılıyor. Fotoğrafçılık hiçbir zaman "gerçek" le ilgili olmadı, aksine teknolojik çerçeveler aracılığıyla nasıl gördüğümüz ve gerçek dediğimiz dünyayı ürettiğimizle ilgili oldu.

Yapay zekâ tarafından üretilen görüntüler, esasen insanlık tarihi boyunca görsel kültürün bir yoğunlaşması ve yeniden düzenlenmesidir. "Nesnel bir gerçeklik" değil, "görsel bir olasılık" yaratır. Bu olasılık da geçmişin birikmiş görüntü veritabanına

bağlıdır. Aslında, tüm fotoğrafçılık geniş bir kültürel çerçeve ve görsel alışkanlıklardan ayrılamaz. Geleneksel fotoğrafçıların "yaratımı" bile esasen bu yerleşik çerçeve içinde gerçekleşir ve görüntülerin seçimi, birleştirilmesi ve yeniden yorumlanmasını içerir.

"Sokak Fotoğrafçılığı mı? Sokakta Fotoğraf mı?" sorusunu *"Sokaklarda dolaşmak, sokakları gözlemlemek, sokak fotoğrafları çekmek"* biçiminde yanıtlamak ikinci soruyu bütünüyle reddetmek anlamını taşımayacaktır. Çünkü giderek her iki betimleme de yerini başka betimlemeye bırakmıştır. İnsanın sokakta varoluşunun görsel yorumu, kim tarafından, nerede ve hangi araçlarla üretilirse yeniden adlandırılacaktır.